

IX

KTERAK LIŠÁK DOSTAL YZENGRINA DO STUDNĚ

Teď o jednom vám povím ději,
kterýmž vás jistě rozesmějí,
neb vím, jak páni, tak i paní,
že nestojíte o kázání
a také o životy svaté
že málo jenom zájmu máte.
Tak mlčte chvílku, pozor dejte

5

110

a bedlivě mi naslouchejte:
Já povím vám ten libý děj —
a Bůh mi k tomu pomáhej.
Poslyšte tedy, co vám povím;
naučí vás to věcem novým,
z nichž vědomostí načerpáte,
byť za blázna mne možná máte.
Vždyť ze školy vím rčení pěkné:
I blázen někdy moudrost řekne.
Mně dlouhý úvod milý není,
a proto také bez prodlení
vám povím zpěv a příběh malý
o tom, jenž tolik lstí je znalý —
Lišáka míním, jak už víte
a jak mi dobře rozumíte.
Lišákovi nic neuškodí,
Lišák svět celý za nos vodí,
Lišák onak a Lišák tak,
Lišák je špatné školy žák:
ve sporu s ním se nevyhraje,
na něho nikdo nevyzraje.
Lišák je chytrý, opatrný,
z pat vytáhnout by uměl trny,
však mudrce zda kdy znal svět,
jenž hloupost nikdy neproved?

Tak teď vám povím, smůla jaká
vám jednou padla na Lišáka.
Vydal se kdysi, nouzi maje,
na sháňku do cizího kraje,
neboť už mnoho hladu zkusil
a pomoci si nějak musil.
Na půdu přišel obdělanou
a po louce se pustil stranou,

10

15

20

25

30

35

40

111

do háje potom vešel kvapem,
už velmi sklíčen, velmi ztrápen,
že nemůže nic vynajít,
čím život by moh uhájit,
nic ulovit si k večeři.
Les celý ještě přeměří,
pak od okraje jeho dívá
se do dálky a hlady zívá.
Moc vyzábly je, neboť hlad
tou dobou v onom kraji vlád.
Hodiny dlouhé dumal tiše
a žasla jeho střeva v břiše,
co nohy činí to a zuby,
že snášejí, ať hlad je hubí
a vnitřnosti mu prázdnem kručí.
Že lačný je, ho tolik mučí,
a říká si, že k omrzení
je čekat někde, kde nic není.

45

50

55

Po slovech těch zas běžel čile
a uběh stezkou na dvě míle,
až ocitl se nad úbočím.
Tam ani nechtěl věřit očím,
však přikrčil se v chvíli příští,
když v háji malém při ovsišti
v pokoji ležet spatřil, v tichu
opatství řádu bílých mnichů;
a stodola, jež při něm byla,
mu k loupeži chuť povzbudila.
Stavěna pevně stodola:
z kamene zděny odzdola
byly ty její silné stěny,
a vůkol statek uzavřený
byl příkopem tak hlubokým,

60

65

70

že žádný živý tvor by jím
se nebyl dostal k tomu dvoru,
jenž vrata míval na závoru.
Dostatek všeho jídla v něm,
neb v kraji ležel úrodném;
zásob tam bylo bohatství,
však ne pro cizí, toť se ví.
Byl tam i masa velký sklad,
jaké náš Lišák jídá rád:
kohoutů, slepic, kuřat, kačen.
Tam Lišák mířil, jídla lačen,
a činil cestou mnohý skok,
už hotově se na útok,
však zdržoval se, neharášil,
by drůbež předem nevyplašil.
U příkopu se zarazil
a zkoumal, má-li dosti sil,
by do slepic se pustil již —
však nemohl k nim přijít blíž,
neboť ač oběh usedlost,
nenašel lávku ani most
a do zoufalství z toho pad.
Pak přikrčil se poblíž vrat
a spatřil v bráně nablízku
pootevřenou prolízkou.
Tam jde a dovnitř vlézt se stroj,
však otálí a moc se bojí,
že uvidí ho frátrů tady
a překazí mu jeho spády
a seberou mu kořist jeho
a ztýrají ho samotného,
neb jsou to lstiví darebáci.
Však odvahy je nutno dát si.

112

113

- 110 Proklouzne Lišák nohou kvapnou
a velký strach má, že ho lapnou;
vždyť dostane se asi stěží
neviděn blíže ke drůbeží.
115 Ví, čeho se to dopouští,
a zmužilost ho opouští:
Uvidí-li ho, bude zle.
Ze dvora couvl zbaběle
a cestou dal se do úvah,
120 jak dobře běhat učí strach.
Však mučil ho tak tuze hlad,
že brzy začal litovat
a na dvůr se zas plížil zpět,
aby tam aspoň slípku sněd.
125 Tu cestu tedy Lišák volí
a zadem vleze do stodoly;
plíží se tiše, aby z bydla
ho žádná drůbež nezahlídlá.
Tři slípky spatří, jež tam sedí,
aniž to, co jim hrozí, vědí;
130 ty chtěje dostat do své tlamy,
vyleze na hromadu slámy,
aby se do nich mohl pustit.
Slepičky slyší slámu šustit
a leknutím se třesou celé;
135 v koutě se skrčí rozechvělé.
Lišák se, hladem zvlčilý,
tam vřítíl, kde se krcily,
vrhl se na ně ze všech sil
a ty tři rázem zardousil.
140 Dvěma si chutě nacpal břich
a domů vzít chtěl třetí z nich.
Když najed se, byl zasycen
a ze stodoly mřítíl ven,
- 145 v zubech si nesa slípku třetí.
Jak měl však vraty procházeti,
ten, jenž znal šalbu všelikou,
pocítil žízeň velikou
a začal myslet ke své škodě,
150 jak by se někde dostal k vodě.
Studna tam stála na tom dvoře.
K ní Lišák zajde, žízní hoře,
však sebevíce ať se nahne,
hladiny nijak nedosáhne.
155 Pozná, měře ji od oka,
že hluboká je, široká.
Tam dolů do ní nechtěl sléztí,
by neupadl do neštěstí,
však začalo ho velmi trápit,
že nemůže se nijak napít.
- 160 Teď poslechněte, páni milí:
Při studni té dva džbery byly—
když jeden stoupne, druhý klesá.
Jak Lišák, kořist svou si nesa,
165 k té studni přišel, shlížel dolů
žíznivě, chtivě, v touze, bolu;
a jak tak hleděl do hlubin,
uviděl dole vlastní stín.
170 Tak ošálil ho ďábel zrádně,
že když svůj obraz viděl na dně,
pomyslí, že to Hermelinka,
ta milovaná jeho žínka,
jež se tam dole zařídila.
Zlá novinka to pro něj byla.
175 I zeptal se jí: „Při své víře,
pověz, co děláš tam v té díře?“
Zvuk odrážen se vracel zdola;

175 tak myslél, že ho ona volá,
a odpovídal zas a zas,
a ozvěnou vždy zazněl hlas,
až z toho Lišák celý zhloupí:
do vědra jednou nohou stoupl,
a zle už bylo, než se nadál —
do temné hloubky studně padal;
a když byl dole na vodě,
poznal až po té nehodě,
jak zmýlil se, když myslél, zdola
že jeho žena po něm volá.
185 Tak Lišák vězel ve zlé pasti —
sám ďábel jen ho moh tak zmásti.
O kámen opřen smutně, ach,
radši by ležel na márách,
a chudákovi je tam k pláči,
když voda zle mu kožích smáčí —
190 však je mu líp než v železech.
A on, ten trapič tvorů všech,
jenž pln je šalby, lsti a zrady,
teď právem vězí v pasti tady
a nenalézá způsob schůdný,
195 jak ven se dostat z této studny:
Jeť hříšník lapen bez lítosti —
nikdo ho odtud nevyproští.
Zlost velkou vzrůstat v sobě cítí,
že se dal takto polapiti.

200 Však stalo se vám, páni milí,
právě v tu noc a v oné chvíli,
že Yzengrin, jsa bez pelecchu,
a nemaje nad hlavou střechu,
prošel už celý kraj v té době
205 a na zub něco hledal sobě,

neboť ho hlad už mučil věru.
210 Odbočil cestou ke klášteru
a za chvíli se bez obtíže
plíživě k němu dostal blíže.
Jak vyjedeno bylo v kraji.
„Zde,“ řek si, „čerti sídlo mají.
Jak myšlenky jsou usoužené,
když k snědku se nic nesežene!“
215 Do klusu dal se odhodlaně
a přišel rovnou k boční bráně,
kde prolízkou, jež byla v ní,
se dostal na dvůr klášterní
až tam, kde byla ona studna,
220 v níž Lišáku zle bylo u dna.
Sklonil se přes kraj této studně
a shlížel smutně, teskně, bludně;
a jak tam hleděl do hlubin,
uviděl dole vlastní stín.
225 Zíral, dolů se nakloniv,
jak to i Lišák činil dřív.
Když nakláněl se Yzengrin
a spatřil dole vlastní stín,
hned myslél, že to jeho paní
230 Hrzana dole něco shání,
a Lišák její doprovod.
To nebylo mu nijak vhod.
„Jak klamán,“ řek si, „podváděn
svou manželkou jsem stále jen,
235 které je Lišák pořád v patách
a již teď až tam dolů zatáh.
To věru lotr je všech lotrů,
když takto svedl svoji kmotru,
nad čímž se stále velmi trápím.
240 Však jestli já ho někde lapím,

245
tak krutě se mu pomstím v ráži,
že už se na mne neodváží.“
Tu mocným hlasem dolů volá
na vlastní stín svůj: „Hola, hola,
ty poběhlice, nyní jsem
tě přece přistihl s Lišákem!“
Ozvěna zdola přišla teď
a zněla mu jak odpověď.
Zavolal tedy zas a zas,
a ozval se mu vlastní hlas.

250
Co Yzengrin se rozčiloval,
Lišák se velmi klidně choval;
nechal ho, až se vyhulákal,
a pak ho teprv zval a lákal.
„Probůh, kdo volá to sem dolů?
Já tady uvnitř držím školu.“
Yzengrin zvolal: „Kdo a čím jsi?“
„Sousedem vašim byl jsem kdysi,
jejž vždycky jste svým kmotrem zval
a jako bratra miloval.

255
Mne Lišákem kdys nazývali
a byl jsem lsti a zrady znalý;
však teď jsem mrtev, sláva Bohu,
a pokání tu činit mohu.“
„To těší mě,“ vlk odpověděl;
„však, Lišáku, já rád bych věděl,
kdy opustil jsi svět ten zdejší?“
Lišák mu řekl: „V den předvěčřejší.
To nikoho ať nepodiví,
neb jednou zemřou všichni živí:
vždyť každého smrt přepadá,
když Pán Bůh k tomu pokyn dá.
Můj Pán už čeká duši moji,

260
265
270

275
již ze světa vzal po všem boji
do nebe právě v pravé době.
Však než vás Bůh též vezme k sobě,
snažně vás prosím, kmotře milý,
hněv odložte, ježž někdy chvilí
snad ve vás vzbudil zlý můj čin.“
„To slibuji,“ řekl Yzengrin,
„a Bůh sám svědkem budiž mým,
že tobě všechno odpouštím.
Ta tvoje smrt mě rmoutí však.“
„Mne právě těší naopak.“

280
285
„A jak jsi zemřel?“ — „Bez zármutku.“
„Opravdu, kmotře drahý, vskutku?“

290
„V lesní slují leží mé tělo
u Hermelinky, jak to chtělo,
však duše moje v rajské říši
už odpočívá při Ježíši.

295
Tak tedy, kmotře, nedivte se,
že z toho štašen jsem a vesel —
vždyť tady samá rozkoš jest;
a říkám vám to na svou čest,
že tu mám všeho dost a dost.

300
Mne opustila chamtivost,
a nemusím vám říci ani,
jak jsem teď hoden uctívání.

305
Já jsem se na vás neprovinil
a vždy jen dobro jsem vám činil,
čemuž jsem ve svém srdci rád;
však přiznávám se, kdybych snad
měl od dřívějšíka na vás vinu,
teď litoval bych toho činu.

„Vy v pozemském jste dole kraji,
však na nebi jsem já a v ráji.
Teď už je konec s mými lovy

310 v lesích a pláních, v houští, v křoví.
Zde dostatek je všeho, všeho,
dost dobytka tu rohatého
a taky dost i koz, i ovcí;
dost zajíců tu mají lovci,
dost je tu skopců, krav i býků,
krahujců, dravců, sokolůků.“
315 Vlk: „Při Silvestru svatém,“ pravil,
„tam bych já též rád věk svůj trávil.“
Však Lišák řekl: „To pusťte z hlavy —
sem nehodí se vaše mravy:
Ráj vyhrazen je nebešťanům,
320 přístupten není zemským pánům.
Vy všeho zla jste příliš znaly,
jak rváč a lotr neurvalý.
Žáril jste na mne pro svou paní,
ač já jsem hříšně nesáh na ni
a nikdy, při všech ctnostech božích,
325 z ní nepožádal ani kožich.
Já zmetky prý zval vaše syny,
ač jsem v té věci prost vši viny.
Při Pánu, jenž mi život dal,
já pravdu jsem teď povídal
a moh bych na to přísahat,
330 však toho třeba není snad.“
„Já věřím ti,“ řekl Yzengrin,
„a zprošťuji tě ze všech vin —
však dej mi vejít do té slávy!“
Lišák mu řekl: „To pusťte z hlavy —
nemáme tady rádi vrahy.
Však hleďte tam tu miskou váhy...“
(Při tom mu vědro ukázal.)
335 „...a slyšte zázrak, jenž se stal.“
Lišák užil své výmluvnosti

a přesvědčil ho brzo dosti,
že vědra tady na vahadle,
345 vztyčené jedno, druhé spadlé,
jsou váhy, jimiž bez závaží
Bůh Otec zlo a dobro váží.
Tak Lišák, jenž byl chlapík lstivý,
mu vypravoval o tom divy
a vysvětlil mu jednoduše:
350 „Když jednou z těla vyjde duše,
ať v radosti, ať v myslí bédné,
a na svou miskou váhy sedne,
způsobí Bůh sám všemohoucí,
jeví-li člověk lftost vroucí,
355 že níž se jeho miska zhoupne,
a ona se zly vzhůru stoupne.
Však země-li kdo bez pokání,
sem přijít nesmí doufat ani —
to povídám vám naposledy.“
Yzengrin pravil: „Pověz tedy,
360 než tě Duch svatý dolů snes,
zda vyzpovídal z hříchů ses?“
„Ano,“ řekl Lišák, „zajíc
a koze bradu mající
jsem zbožně vyznal svoje hříchy,
365 až zbavila se duše pýchy
i zatracení pro své viny,
jež způsobila zlými činy.
Kdo by se tu chtěl ke mně přidat,
musí se z hříchů vyzpovídat
a vyprosit si rozhřešení,
370 neb nikomu tu místa není,
kdo přichází sem bez pokání.“
„Příteli, už tu nemám stání —
za tebou toužím nemálo.“

380 Však vš-li, co se nestalo?
Sám luňák Hubert cestou v pláni
mne potkal zcela znenadání;
já pokorně se k němu přidal
a zbožně se mu vyzpovídal
a prosil ho, ať moje viny
mi odpustí a špatné činy.
On beze všeho otálení
mi dal své svaté rozhřešení,
z čehož teď velkou radost mám.“
385 „Můj kmotře, ježto věřím vám,
že pravda to, co říkáte mi,
jak skoncoval jste s hříchy všemi,
poprosím Boha nebeského,
by do království vás vzal svého,
kde v radostech byl byste živ.“
390 „Prosím tě, kmotře, bys ten div
mi vymoh, ať tam vejít smím,
což je mým přáním velikým.
Věř mi při svaté Apetitě,
já pravdu řek ti nezakrytě,
395 ty však mi dávej další vzpruhu.“
Tu Lišák řek: „Můj drahý druhu,
teď musíte se modlit k Bohu
a pomohu vám, jak jen mohu,
aby vám dal své odpuštění
400 a od všech hříchů rozhřešení,
ať vejít smíte do té slávy.“
Yzengrin už byl nedočkavý:
Zadek obrátil k východu
405 a čenich zase k západu
a začal zbožné písně zpívat
a jemným hláskem Boha vzývat.
Lišák, jenž co a jak už věděl,

410 připraven v druhém vědru seděl,
jež dole bylo u dna studný,
kam zanesl ho osud bludný.
A Yzengrin se nedočkavě
nahore ozval, takto pravě:
415 „Už dost jsem prosil o milost.“
A Lišák: „I mých proseb dost.
Sestupte tedy už, můj milý.“
Noc tmavá byla v onu chvíli,
svítily všechny hvězdy krásně
420 a ve studni se leskly jasně.
Lišák už chtěl se vzhůru vznést,
a proto smyslil tuto lest.
Řek: „Yzengrine, zříš tu slávu,
jak záře svéc mi věnčí hlavu?
425 Ježíš ti dává odpuštění
a od všech hříchů rozhřešení.“
To všechno tedy vlka spletlo;
nebyl tam oheň ani světlo,
bylo tam vlhko, chladno dost
430 a tma a samá ohyzdnota.
Však on, jenž duchem nevyňikal,
věřil, že Lišák pravdu říkal;
do vědra skočil, nohy skrčil,
sedl si, vědro poodstrčil,
435 aby se sneslo do hlubin.
Byl mnohem těžší Yzengrin
a dolů klesal, než se nadál.
Co bylo dál, když takto padal?
Když potkali se ve vědrech,
440 vlk Lišákovi řekl: „Ech,
proč, kmotře, pryč jdeš, rád bych věděl?“
A Lišák jemu odpověděl:
„Nešklebte se, to kráse škodí,

však povím vám, jak to tu chodí:
Když jeden stoupe, druhý klesá,
když jeden pláče, druhý plesá!
Jdu nahoru do rajských krás,
ty do pekla jdeš dolů zas.
Do velkých trampot dostal ses —
já se jich zbavil, dobře věz.
Při Bohu Otci říkám tobě,
že dole sídlí ďáblí v zlobě.“
Když Lišák nohou stoupl na zem,
byl rozveselen z toho rázem.
Yzengrin v studni zle byl ztrápen.
Kdyby byl u Alepa lapen,
nebyl by se tak musel trásti
jak teď, když vězel v této pasti.

Páni, teď slyšte o mniších,
co pozbyli všech ctností svých.
Moc přesolené byly boby,
jichž nacpali se do zásoby,
a když pak lehli s dobrou myslí,
celou noc spali jako syli.
I sluhy měli dbalé málo,
tak vody se jim nedostalo,
a kuchař tedy, jehož hlavu
tížila starost o potravu,
se proto, jen co zrána vstal,
ke studni zajít nachystal.
Vzal s sebou osla španělského
a sluhy tři z okruhu svého.
Ke studni tedy, jak se patří,
šel ušák a s ním čtyři frátri.
K rumpálu osla přivázali
a táhnouti mu vědro dali;

od mniců dostav tu tam rány,
táh osel celý utýraný.
Vlk po své těžké nehodě
ve vědru vězel ve vodě
a nemoh se v něm ani hnout.
Osel měl vědro vytáhnout,
však zmučen byl a nezmoh nic,
aťsi ho tloukli sebevíc.
Tu mnic ten, který první byl,
se přes obrubu naklonil;
jak do hloubky se zahleděl,
hned Yzengrina uviděl.
Řek ostatním: „Co děláte?
Při boží vůli přěsvatě,
přestaňte už, což hloupnete?
Ve vědru vlka táhnete!“
A uvěřivše slovu tomu,
spěchali všichni klusem domů,
však přivázali rumpál dřív.
Vlk úzkostí byl sotva živ,
co pro opata do cely
ti čtyři frátri běželi.
Tu opat popad rádný kyj,
jenž těžký byl a pádný prý,
a svícen vzal zas jiný mniců.
Tak nezůstal tam nikdo z nich,
jenž nebyl by vzal hůl či tyč,
a spěchali tak všichni pryč,
až přišli k studni blíž a břitce
se hotovili k prudké bitce.
Oslovi okov táhnout dali
a sami při tom pomáhali,
až vědro bylo nahore.
Vlk tušil, že je nedobře;

515
skok učinil, by unik smrti,
a za ním hned se vrhli chrty
a za kůži ho chytali,
až chlupy mu z ní lítaly.
Vtom už ho taky mniši lapí
a velmi mlátí ho a trápí
a všichni ze všech sil ho tlukou —
Yzengrin ve špatných byl rukou
a zasažen byl mnohou ranou,
že kůži měl moc rozedranou.
520
Už aspoň třikrát padl k zemi
a mnoho zkusil klacky těmi,
až na záda se položil
a dělal, jak by mrtev byl.
525
Tu převor skočil k Yzengrinu
(Bůh potrestej ho za tu vinu!)
po noži ostrém rukou sáhl,
že by mu kůži s těla stáhl,
a rozříznout chtěl celého,
530
však opat řekl: „Nechte ho —
má kůži celou rozedranou
a dost už zkusil každou ranou,
ten žádné zlo už neučiní,
od něho pokoj bude nyní.
535
Pojďte, nechme ho ležeti —
ten už se nikdy nezvetí.“
A mniši, každý hůl svou bera,
se navraceli do kláštera.

540
Yzengrin velkou bolest měl,
když tam tak náhle osaměl,
a prchal, rychle pryč se žena,
ač moc měl žebra zpřerážena.
Pak pod keřem leh do trávy,

545
jak hrbet měl celý bolavý —
zlo velké stihlo Yzengrina.
Tu náhle zahléd svého syna,
Ten, otce spatřiv, hned se zeptal:
„Tatínku, kdo vás takhle zdeptal?“
550
„Synáčku, Lišák ostudný,
jenž padnout mi dal do studny.
Nevím, kdo je dost léků znalý,
by zhojil rány, jež mě pálí.“
Když syn to slyšel, hněvem vzplál
a při Bohu si přísahal,
555
že jestli ho kdy dopadne,
běda mu bude toho dne.
„Padne-li v moje spáry rázné,
ten už z nich živý nevyvázne,
že přede mnou mou matku bil
a mne a bratra zhanobil!
560
Tak se mu za vše odměním,
že bude navždy konec s ním!“

565
Yzengrin tedy domů šel
a lékaře si vynášel,
jenž o něho měl velkou péči.
A lektvary, jež rány léčí,
mu podávali kamarádi,
až silný zas byl jako v mládí.
570
Potom, až z domu zase vyjde
a do cesty mu Lišák přijde,
a ten si pozor před ním nedá,
s Lišákem, věřte, bude běda!